

Arastırma Makalesi

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE YER ALAN İMALAT ŞİRKETLERİNİN
KİLİT DENETİM KONULARININ İNCELENMESİ
(REVIEW OF KEY AUDIT MATTERS OF MANUFACTURING COMPANIES
IN THE SUSTAINABILITY INDEX)**

Ufuk DOĞAN¹, Öcal BAŞER²

ÖZ

Küresel ekonomik kriz yaşanmasına sebep olan şirket manipülasyonları, düzenleyiciler, standart belirleyiciler ve potansiyel yatırımcılar açısından bu raporların faydalı finansal bilgi sunmadığını ve bilgi değerini ciddi bir şekilde tartışmaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak, BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi standardının yürürlüğe girmiş olup bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konularının sunulması zorunlu hale gelmiştir. Bağımsız denetim raporlarında hangi kilit denetim konularının ele alınacağı, her bir işletme özelinde denetçinin mesleki muhakemesine dayanmaktadır. Bu raporlarda yer alan kilit denetim konuları ise, finansal tablo kullanıcılarına işletme faaliyetlerinin en önemli alanları ve dikkat çeken finansal riskleri hakkında özet niteliğinde bilgiler sunmaktadır. Çalışmada, Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan imalat sektöründeki işletmelerin bağımsız denetim raporlarında açıklanan kilit denetim konularının Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın veri setini 2020-2024 yılları arasında raporları yayınlanan 26 imalat işletmesi oluşturmaktadır. Çalışma bulgularına göre, işletmelere ilişkin toplam 304 adet kilit denetim konusu açıklanmıştır. En çok açıklanan kilit denetim konularının; TFRS 15 - Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat, TFRS 9 - Finansal Araçlar, TMS 16 - Maddi Duran Varlıklar ve TMS 36 - Varlıklarda Değer Düşüklüğü standartlarıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. 2023 yılında ülkemizde görülen yüksek enflasyon nedeniyle işletmeler açısından TMS 29 - Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama standardının öne çıktığı görülmüştür. Ayrıca, imalat işletmelerinin hasılatın ne zaman muhasebeleştirileceği, finansal araçlarının değerlemesi ve varlıklarda değer düşüklüğü gibi konuların bağımsız denetçiler açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bağımsız Denetim Raporu, Kilit Denetim Konuları (KDK), Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 701 - Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi.

JEL Kodları: M42

ABSTRACT

The corporate manipulations that caused the global economic crisis have led to regulators, standard setters and potential investors seriously discussing the fact that these reports do not provide useful financial information and their information value. As a result, the ISA 701 Communicating Key Audit Matters in the Independent Auditor's Report has entered into force and the presentation of key audit matters in independent auditor's reports has become mandatory. The key audit matters to be addressed in independent auditor's reports are based on the auditor professional judgment for each business. The key audit matters included in these reports provide financial statement users with summary information about the most important areas of business activities and significant financial risks. In this study, the key audit matters in the independent auditor's reports in the manufacturing sector included in the Borsa Istanbul Sustainability Index is examined and the relations of these issues with the Turkish

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe ve Finansman ABD, Kırıkkale, Orcid Id:0000-0002-2419-8061, ufukdogan@kku.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Finansman ABD, Kırıkkale, Orcid Id:0009-0004-1300-906X, ocal.baser@outlook.com

Accounting Standards (TAS) and the Turkish Financial Reporting Standards (TFRS). The data set of the study consists of 26 manufacturing firms whose reports were published between 2020-2024. According to the study findings, a total of 304 key audit matters related to businesses is disclosed. It is determined that the most disclosed key audit matters is related to the standards of TFRS 15 - Revenue from Contracts with Customers, TFRS 9 - Financial Instruments, TAS 16 - Property, Plant and Equipment and TAS 36 - Impairment of Assets. It is observed that TAS 29 - Financial Reporting in High Inflation Economies standard come to the forefront for businesses due to the high inflation seen in our country in 2023. In addition, it reveals that issues such as when to recognize revenue, valuation of financial instruments and impairment of assets in manufacturing businesses are important for auditors.

Keywords: *Independent Auditor's Report, Key Audit Matters (KAM), International Auditing Standards (ISA) 701 - Communicating Key Audit Matters in the Independent Auditor's Report.*

JEL Classification: *M42*

1. GİRİŞ

İşletme paydaşları, muhasebenin raporlama fonksiyonu sonucunda ortaya çıkan finansal tabloları faydalı finansal bilgi kaynakları olarak görürler. Bu sebeple, finansal tabloların kullanıcıları açısından gerçeğe uygun ve doğru bir şekilde hazırlanması önem arz etmektedir (Ertan & Kızık, 2019, s. 264). İşletme üst yönetiminin iddiaları sonucunda hazırlanan finansal tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, muhasebe ve finansal raporlama standartlarına, ilgili yönetmelikler ve mevzuatlar doğrultusunda hazırlanıp hazırlanmadıklarının tarafsız bir bakış açısıyla incelenerek görüş bildirme süreci bağımsız denetim olarak adlandırılır (Kurt, 2019). Bağımsız denetim, diğer bir ifadeyle, yöneticilerin iddia ettikleri finansal ve finansal olmayan bilgilerin yer aldığı finansal raporlarında yer alan bilgilerin ihtiyaca uygun ve gerçeğe uygun sunulmasını, doğruluğunun ve güvenilirliğini bağımsız denetim standartlarına göre bağımsız ve tarafsız bir biçimde değerlendirerek bu bilgilere göre karar alacak bilgi kullanıcılarına makul güvence sağlamaktır (Sağlam & Yolcu, 2014, s. 51). Ayrıca, bağımsız denetim standartlarıncı uygun olarak gerekli denetim süreçlerinin uygulanmasının sonucunda sorumlu denetçi görüşünün yer aldığı bir bağımsız denetim raporu hazırlanmasıyla sona erer (Taştan, 2023, s. 21). Bağımsız denetim süreci tamamlandığında, bu rapor işletmenin finansal durumunu ve faaliyet performansını hakkında işletme paydaşlarına faydalı finansal bilgiler sunmasının (Çömlekçi, 2001, s. 88; Etcı & Esmeray, 2024) yanı sıra işletme yönetiminin paydaşlar ile ilişki kurmalarına da zemin hazırlaması mümkündür (BDS 701, s. 3). Kısaca, bu rapor, işletme paydaşları arasında bir iletişim aracı olarak görülmektedir.

Enron Krizi ve WorldCom şirketinde yapılan muhasebe manipülasyonları sonucunda ortaya çıkan finansal krizler bağımsız denetime olan güvenin azalmasına sebep olmuştur (Cordis & Fulop, 2015, s. 129). Özellikle 2008 küresel ekonomik krizi sonrasında düzenleyiciler, standart belirleyiciler ve potansiyel yatırımcılar bu raporunun faydalı finansal bilgi verme değerini ciddi bir şekilde tartışmaya başlamış ve sonuç olarak yeterli düzeyde faydalı bilgiler sunmadığını hatta şeffaf olmadığını belirtmişlerdir (Gold & Heilman, 2019, s. 5). Bu doğrultuda, bağımsız denetimin daha şeffaf ve bilgilendirici olabilmesi için bağımsız denetim standartlarında iyileştirilmeye yapılmıştır (Yanık & Karataş, 2017, s. 3). BDS 701 - Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi, yeni bir bağımsız denetim standardı olarak yayınlanmıştır. Böylece bağımsız denetim raporlarında denetlenen işletme hakkında daha fazla faydalı finansal ve finansal olmayan bilgi sunan ve bunları açıklayan rapor haline dönüşmüştür (Can & Çil Koçyiğit, 2020: ss. 740-741).

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından, Borsa İstanbul'da (BİST) işlem gören şirketler için 2017 yılının başından itibaren bağımsız denetime tabii şirketlerin; diğerlerinin ise, 2018 yılı itibarıyla bağımsız denetimlerinde "BDS 701 - Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi" standardı yürürlüğe girmiştir. Bu standart, bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konularının bildirilmesine ilişkin denetçinin sorumluluklarını açıklamaktadır. Bu standardın amacı, bağımsız denetim sürecinde işletmelerin faaliyetlerinden ortaya çıkan kilit denetim konularının belirlenmesi, açıklanması ve finansal tablolara yönelik görüşlerin oluşturulduktan sonra şeffaf bir şekilde denetçi raporunda açıklanmasını kapsamaktadır (BDS 701, s. 1). Kilit denetim konuları denetimi yapılan şirkete, faaliyet gösterilen sektöre veya cari döneme göre her işletme için farklılık gösterecektir. Kilit denetim konularının bağımsız denetim raporunda yer alması, denetime ilişkin şeffaflık sağlayarak finansal bilgilerin değerinin artırılması ve böylelikle iletişim değerinin artırılması hedeflenmektedir. Denetçinin mesleki muhakemesine göre bu konuların açıklanması, işletmelerin mevcut döneme ilişkin finansal tabloları açısından en önemli faaliyetlerinin anlaşılmasında paydaşlarına ilave bilgiler verilmesi ve önemli yönetim muhakemesi içeren alanların anlaşılabilirliği amaçlanmaktadır (BDS 701, s. 2). Bu standart, denetim sürecinde karşılaşılan sorunların ya da tespit edilen bulguların doğrudan raporlandığı bir düzenleme olmayıp, bağımsız denetçinin görüş oluşturma sürecinde önem atfettiği konulara ilişkin açıklamalara odaklanmakta ve denetçi görüşünün oluşturulması sürecine ilişkin şeffaflık sağlamayı amaçlamaktadır (Karacan & Uygun, 2018; s. 636).

BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan şirketler, kurumsal şeffaflığa ve hesap verebilirliğe önem vererek sürdürülebilirlik faaliyetlerine önem vererek sürdürülebilirlik raporları yayınlamaktadır. Literatürde BİST 100, BİST 30 gibi farklı endekslerde yer alan şirketlerin kilit denetim konularını özelinde çalışmalar yapılmıştır. Sürdürülebilirlik odaklı şirketlerin bu konudaki yaklaşımlarını inceleyen çalışma bulunmamaktadır. Sürdürülebilirlik kriterlerini sağlayarak BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketler, kamuoyuna karşı hesap verebilirlik sorumluluğu taşımakta olup şeffaflık ilkesi çerçevesinde raporlamalarına daha fazla önem vermektikleri düşünülmektedir. Bu nedenle, bu şirketlerin denetim süreçlerinde kilit denetim konularının seçimi ve sunumu noktasında farklılaşma göstermesi beklenmektedir. Çalışmanın temel amacı, BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan imalat sektöründeki şirketlerin bağımsız denetim raporlarında açıklanan kilit denetim konularını incelemek ve bu konuların Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ile olan ilişkisini açıklamaktır. Aynı zamanda çalışmada, bu konuların dağılımının yıllar itibarıyla nasıl değiştiği ve farklı gelişmelerle ne ölçüde ilişki gösterdiği de değerlendirilmiştir. Son yıllarda Türkiye ekonomisinde yaşanan yüksek enflasyon, kur dalgalanmaları ve küresel ekonomik belirsizlikler, finansal raporlama süreçlerini doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda, denetim sürecinde özellikle TMS 29 - Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama standardının ön plana çıktığı, varlıkların değerlendirilmesi ve hasılat muhasebeleştirilmesi gibi konuların denetçiler tarafından sıklıkla kilit denetim konusu olarak raporlandığı tespit edilmiştir. Denetim kalitesinin artırılması, paydaşların doğru bilgilendirilmesi ve denetim sürecine olan güvenin kaybedilmemesi açısından kilit denetim konularının bu tür değişkenler ışığında analiz edilmesi son derece önemlidir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlamakta ve denetim raporlamasında kilit denetim konularının sadece standart özelinde değil, aynı zamanda sektörel ve ekonomik bağlamda nasıl şekillendiğine dair özgün bir bakış açısı sunmaktadır.

Çalışmada, anılan endekste işlem gören imalat sektörü şirketlerinin örneklem olarak seçilmesinin sebebi, bu şirketlerin raporlamaya diğer şirketlere göre nispi olarak daha fazla önem verdikleri ve gelecek dönemlerde entegre raporlamanın önemli olduğu varsayımıyla hareket edilmiştir. Özellikle TFRS 15 standardının analize konu edinilen yıllar itibarıyla en çok konu olan kilit denetim konusunun olması, sektörün yapısıyla doğrudan doğruya ilişkilidir. Sektörde uzun vadeli üretim süreçleri ve teslimatların yapılması ve hasılatın zamanında kaydedilmesi gibi işlemler denetim açısından hata riskinin yüksek olduğu bir süreci ifade etmektedir. Ayrıca, 2023 yılında TMS 29 standardının bağımsız denetim raporlarında ön plana çıkması, yüksek enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkisini ve denetim sürecinde yaşanan belirsizlikleri ortaya koymaktadır.

Çalışma sonuçları değerlendirildiğinde, kilit denetim konularının yalnızca muhasebe işlemleriyle sınırlı kalmayıp, sektörün dinamikleri, ülkede yaşanan ekonomik gelişmeler ve denetim uygulamalarındaki yeni değişimlerle şekillendiğini göstermektedir. 2020-2023 yılları arasında kilit denetim konuları sayısında artış olurken, 2024'teki azalma, ekonomik durgunluğa ve raporlama kalitesindeki iyileşmelerle (Tanç & Çardak, 2025) açıklanabilir. TFRS 9, TMS 36 ve TMS 16 standartlarının kilit denetim konuları olarak bildirilmesi, finansal risklere ve bağımsız denetimdeki belirsizlikleri ifade etmektedir. Ayrıca, kilit denetim konuları denetim şirketlerinin bağımsız denetim raporlamalarını daha düzenli ve kapsamlı yapılmasını sağlamıştır. Önceki çalışmalarda da tespit edildiği üzere (Kavut & Güngör, 2018; Ertan & Kızık, 2019) BİST 100 ve imalat sektörü şirketlerinin kilit denetim konuları incelenmiş; hasılatın muhasebeleştirilmesi, ticari alacaklar ve varlıklardaki değer düşüklüğü öne çıkmıştır. Ancak sürdürülebilirlik odaklı şirketlerin kilit denetim konularının dağılımındaki makroekonomik etkilerle ortaya çıkan farklılıklar, bu çalışmanın özgün katkısını oluşturmaktadır. Böylece, sürdürülebilirlik endeksinde yer alan şirketlerin kilit denetim konuları analizleri hem sektörel yapıya hem de ekonomik değişkenlere göre değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. BİST Sürdürülebilirlik endeksindeki imalat işletmelerinin, bağımsız denetim raporlarında hangi kilit denetim konularının yer aldığı ve bu konuların hangi muhasebe ve finansal raporlama standartlarıyla ilgili olduğunun belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle BDS 701 standardı hakkında genel bilgilere ve daha sonra konuyla ilgili literatür taramasına yer verilmiştir. Çalışmanın devamında BİST Sürdürülebilirlik endeksinde işlem gören imalat sektörü alanındaki işletmelerinin son beş yıla ait bağımsız denetim raporlarında sunulan kilit denetim konuları incelenerek, muhasebe ve finansal raporlama standartları ile ilişkisi kurulup yorumlanmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB), kalite-kontrol, denetim ve diğer güvence hizmetleri alanında uluslararası denetim standartlarını belirleyen yetkili kuruluştur. 1978 yılında kurulan IAASB, finansal tabloların denetim amacına, kapsamına ve genel çerçevesine yönelik çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bu çalışmalar doğrultusunda, 1991 yılında Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları (ISA) yayımlanarak uygulamaya konulmuştur (Arzova & Şahin, 2020, s. 77). IAASB tarafından yayınlanan "Uluslararası Denetim Standardı (UDS) 701 Kilit Denetim Konularının Denetçi Raporunda Bildirilmesi" standardı, bağımsız denetim raporlarının finansal tablo kullanıcılarına denetim faaliyetlerinin yürütülmesiyle ilgili olarak ayrıntılı bilgilerin sunulmasını sağlamaktadır. Bu standart, Ocak 2015'te yayınlanmış olup 31 Aralık 2016 tarihinden sonraki hesap dönemlerine ait finansal tabloların bağımsız

denetimleri süreçleri için geçerlilik kazanmıştır (Türedi & Celayir, 2021, s. 204). Ülkemizde ise, 01.01.2018 tarihi sonrası başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir (Taştan, 2023, s. 84).

BDS 701, kilit denetim konularını dört temel başlık altında tanımlanmıştır. Söz konusu başlıklar kilit denetim konularının; belirlenmesi, açıklanması ile üst yönetimden sorumlu olanlarla kurulacak iletişim ve belgelendirilmesine ilişkin süreçleri kapsamaktadır.³ Kilit denetim konularının bağımsız denetim raporlarında açıklanması raporun şeffaflığını ve finansal tablo kullanıcılarının doğru bilgiye ulaşmasını sağlar (Korkmaz, 2023, s. 26).

Bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konularına yer verilmesi, denetçinin mesleki muhakemesi doğrultusunda oluşturduğu görüş çerçevesinde şekillenmektedir. Bu konuların raporda sunulması (BDS 701, s. 4);

- Üst yönetim tarafından gerçeğe uygun sunumun gerçekleşmesi ve bu süreçte yapılması gereken açıklamaların yerine geçmez.
- BDS 705 uyarınca bağımsız denetçinin olumlu görüş dışında bir görüş bildirmesi yerine geçmez.
- İşletmenin sürekliliğini tehdit edebilecek olaylar veya koşullar nedeniyle ortaya çıkabilecek önemli belirsizlik durumlarında, BDS 570 kapsamında yapılması gereken açıklamaların yerine geçmez.
- Ayrıca, kilit denetim konularına ilişkin açıklamaların, münferit konular hakkında ayrı bir denetçi görüşü olarak değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmektedir.

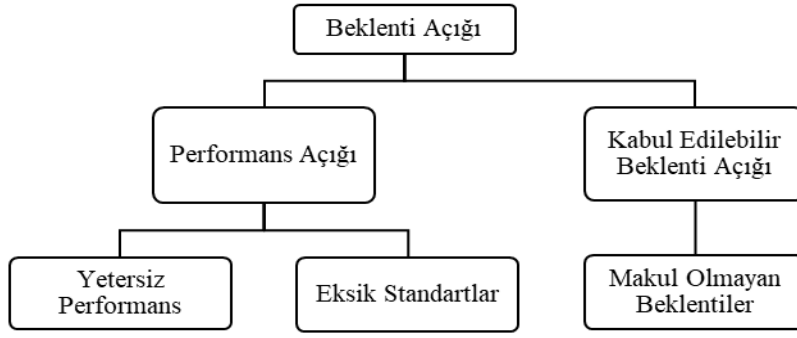
Denetçiler tarafından oluşturulan kilit denetim konuları, bağımsız denetim sürecinde dikkat edilmesi gereken konuları, mesleki değerlendirmeleri içeren ve önem atfedilen konular olarak ifade edilebilir (BDS 701, s. 17). Diğer bir ifadeyle, kilit denetim konuları, işletmenin faaliyetleri ile ilgili tespit ettiği en önemli olay ve işlemler ile yönetimle paylaştığı önemli bulguları ve değerlendirmeleri içermektedir. Bu konuların derinlemesine ve özenle incelenmesi, denetim kalitesini artırarak denetim sonuçlarının doğruluğunu ve güvenilirliğini güçlendirmektedir (Bedard vd., 2014, s. 6). Kilit denetim konuları, önemlilik derecelerine göre ifade edilir ve açıklanır. Bağımsız denetim raporunda sunulan kilit denetim konuları, konuların bütünlüğüne, uygun dil ve ifadelerin kullanılmasına özen gösterilmelidir (Li, 2020, s. 401).

Bağımsız denetçi raporunda, kilit denetim konularına ilişkin açıklama yapılarak bu konuların denetim süreci sonucunda neden son derece önemli olarak değerlendirildiği ve bu konuların bağımsız denetim raporunda nasıl ele alındığı ve finansal tabloların dipnotlarına ilişkin açıklamaları içerir (BDS 701, s.13). Avrupa Birliği Komisyonu düzenlemelerine göre, bağımsız denetim raporlarında işletmeye özgü en kritik riskler ve bu risklere karşı bağımsız denetçinin uyguladığı yaklaşımlar ile olası sonuçlara ilişkin açıklamalara yer verilmesi beklenmektedir.⁴ Finansal bilgi kullanıcılarının karar alabilmesi için ihtiyaç duyduğu ile erişebildiği bilgi arasındaki fark olan beklenti açığı, denetlenmiş finansal tablolar veya kamuya açık diğer bilgiler ile kullanıcıların doğru kararlar alabilmesi için gerekli gördükleri bilgiler arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır (IAASB, 2012). Vekâlet teorisine göre, denetçiler, ortaklar ile işletmenin paydaşları için bir aracı görevi yürütürler. Bağımsız denetim raporunda kilit denetim konularının açıklamalarıyla birlikte sunulması, işletme paydaşlarının çıkarları doğrultusunda denetim kalitesinin ve finansal raporlama kalitesinin sağlanması hedeflenmektedir (Velte & Issa, 2019, s. 325). Denetim kalitesi, işletme paydaşları tarafından gözlemlenemediğinden bağımsız denetim raporları temel bir bilgi sunma aracıdır. Ancak, bu raporun bilgi değeri ile işletme paydaşlarının çıkarları arasında oluşan bu kayıp, beklenti açığı olarak ifade edilir. Diğer bir ifadeyle, beklenti açığı, işletme paydaşlarının bağımsız denetimin amacı ve kapsamından beklentileri ile gerçekleşen denetim faaliyetleri arasındaki farkı temsil etmektedir (Velte & Issa, 2019, s.326). Denetim süreci sonrasında ortaya çıkan beklenti açığının yapısı Şekil 1’de gösterilmiştir:

³ <https://www.kgk.gov.tr/portalv2uploads/files/duyurular/v2/bds/bds%20701.pdf> erişim tarihi: 22.10.2024

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014R0537> erişim tarihi: 23.04.2025

Ufuk DOĞAN, Öcal BAŞER
Şekil 1. Beklenti Açığı

(Velte & Issa, 2019)

Şekil 1’de görüldüğü üzere; beklenti açığı, performans açığı ve kabul edilebilir beklenti açığı olmak üzere ikiye ayrılır. Performans açığı, yetersiz performans ve eksik standartlardan ortaya çıkarken; kabul edilebilir beklenti açığı ise, makul olmayan beklentiler sonucunda oluşur. Kabul edilebilir beklenti açığı, kamuoyunun bağımsız denetçilerden kabul edilebilir bir seviyede raporlama yapmalarını istedikleri ya da yapılmasını beklediği faaliyetler arasındaki boşluk olarak ifade edilir. Performans açığı ise, toplumun bağımsız denetçilerden bekledikleri ile bu beklentilerin ne ölçüde karşılandığına dair kamuoyunda oluşan algı farkından ortaya çıkmaktadır. Yetersiz performans, toplumun denetim faaliyetlerine ilişkin algısıyla bağımsız denetçilerin uyması gereken standartlar arasında ortaya çıkan uyumsuzluklar sonucu oluşur. Buna ilave olarak, eksik standartlar, toplumun makul beklentileri ile yasal düzenlemeler, mesleki ilkeler ve standartlar doğrultusunda bağımsız denetçilerden beklenenler arasındaki farklılık olarak ifade edilmektedir (Yıldız & Bulut, 2017, s. 49).

Denetçi, belirlediği kilit denetim konularını denetim görüşünü belirledikten sonra bağımsız denetim raporunda açıklar. Kilit denetim konusu olarak belirlediği hususları ya da herhangi bir kilit denetim konusunun tespit edilememesi durumunda bu duruma ilişkin gerekçesini, denetimin sürecine bağlı olarak üst yönetimden sorumlu kişilerle paylaşmakla yükümlüdür (BDS 701, s. 17). Eğer varsa bağımsız denetim raporunda yer alan kilit denetim konularını, her bir konuya ilişkin açıklama veya bu konunun bağımsız denetimde neden en önem arz eden konu olarak değerlendirildiğinin sebeplerini ve bunların nasıl ele alındığı açıklanır (BDS 701, s. 13). Kilit denetim konularının anlaşılabilirliği için, denetçi raporunda bu konuların seçilme gerekçeleri, ele alınış biçimleri ve finansal tablo açıklamalarına yapılan atıfları içermesini zorunludur. Bu doğrultuda kilit denetim konuları, işletmeye özgü olup denetim sürecine göre farklılık gösterebilir. Ancak literatür incelendiğinde; hasılatın finansal tablolara alınması, finansal araçların değerlendirilmesi, şerefiye, varlık değerlemeleri, yeniden yapılandırma, karşılıklar ve koşullu borçlar kilit denetim konularına sıklıkla konu olmaktadır (Kavut & Güngör, 2018, ss. 63-64). Kilit denetim konularının denetçi tarafından hazırlandığı çalışmaların belgelendirilmesi gerekir. Denetim sürecinde, kilit denetim konuları kapsamında belirlenen konularının değerlendirilme durumunu ve bu değerlendirmeye ilişkin gerekçeleri ayrıntılı bir şekilde belirtmesi gerekir (Çakalı, 2021, s. 66).

Kilit denetim konularının işletmeye özgü şekilde belirlenmesi esastır. Ancak bağımsız denetçinin temel görüşünden bağımsız ya da alternatif bir görüş olarak algılanmaması ve finansal tablolardaki dipnotların yerine geçecek biçimde yorumlanmaması gerekmektedir. Kilit denetim konuları, finansal tabloların denetimi sürecinde bütüncül bir yaklaşımla ele alınan ve denetçi görüşünün oluşturulmasına katkı sağlayan konular arasında yer almaktadır. Bu sebeple, denetçi kilit denetim konularını belirlerken sunulan hususları göz önünde bulundurmalıdır (Uzay & Köylü, 2018, s. 50).

- Konunun finansal tablo kullanıcıları için bilgi değeri ve karar alma sürecine etkisi,
- Konunun finansal tablolar açısından önemi,
- Denetim sürecinde dikkate alınması gereken diğer kritik hususların sayısı,
- İç kontrol sistemindeki zayıflıkların ciddiyet derecesi,
- Tespit edilen yanlışlıkların niteliği ve önemlilik seviyesi,
- Uygulanan muhasebe politikalarının özellikleri,
- Denetim sürecinde konunun ele alınması için gerekli olan analiz düzeyi ve uzman görüşüne duyulan ihtiyaç ve danışmanlık hizmetinin kapsamı,
- Üst yönetimle gerçekleştirilen iletişimin içeriği ve kapsamı,

- Denetim prosedürlerinin uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ve sınırlılıklardır.

3. ALANYAZIN ARAŞTIRMASI

Kilit denetim konularına ait ulusal alanyazın incelendiğinde, bazı çalışmaların konuyu teorik açıdan ele aldığı; bazılarının ise, BİST endeksinde işlem gören şirketlerin raporladığı kilit denetim konularına ilişkin tespitleri sunduğu gözlemlenmiştir. Literatür araştırması sonucunda BİST’te faaliyet gösteren imalat sektörü işletmelerinin bağımsız denetim raporlarında açıklanan kilit denetim konularına ilişkin değerlendirmeleri içeren çalışmaların var olduğu ve bu çalışmaların güncellenerek yenilendiği tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında ele alınan literatür, bağımsız denetim raporlarında yer alan kilit denetim konularının (KDK) sektörel, bölgesel ve dönemsel farklılıklar çerçevesinde nasıl raporlandığını ortaya koymaktadır. 2016 yılından itibaren günümüze kadar yapılan çalışmalar, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde geniş bir örneklem çeşitliliği sunmakta ve KDK uygulamalarının gelişimine ışık tutmaktadır.

Brouwer (2016) ve Sneller (2016) çalışmalarında Hollanda borsasında faaliyet gösteren şirketlere odaklanarak kilit denetim konularının finansal durum tablosu odaklı olduğunu ve bilgi teknolojisinin denetim raporlarında sınırlı şekilde yer aldığı tespit etmişlerdir. Bu çalışmalar kilit denetim konularının raporlamalarının henüz içeriksel çeşitlilik kazanmadan önceki uygulama biçimlerine işaret etmektedir. Li (2017) Çin’li bağımsız denetçilerin diğer ülkelerdeki bağımsız denetçilere göre, kilit denetim konularının içerik ve şekil açısından farklı olduğunu tespit etmişlerdir. Acca (2018) ise, 9 farklı ülkenin konu alındığı çalışmada 560 denetim raporu analiz edilerek toplam 1621 kilit denetim konusu tespit edilmiştir. Bu çalışma, kilit denetim konusu çeşitliliği açısından ilk büyük karşılaştırmalı araştırma olarak öne çıkmakta ve ülkeler arasında kilit denetim konusu sayısının ve dağılımında belirgin farklar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konuların 162 adetinin varlıklarda değer düşüklüğü, 102 adet müşteri sözleşmelerinden hasılat, 95 adet şüpheli alacak karşılıkları, 90 adet ise şerefiyede değer düşüklüğü olduğunu tespit etmiştir. Araştırma kapsamında işletme başına kilit denetim konusu ortalamasının en yüksek olduğu ülkenin Birleşik Krallıklar olmuştur. Ferreira & Morais (2019) ise, Brezilya örneği üzerinden kilit denetim konuları sayısı ile denetim maliyetleri arasındaki ilişkiyi regresyon analizleriyle ortaya koymuş, artan denetçi maliyetinin kilit denetim konularının sayısını azaltıcı etkisine dikkat çekmiştir.

Ulusal literatürde BDS 701 standardının yürürlüğe girmesiyle birlikte 2018 sonrası çalışmalar yayımlanmaya başlamıştır. Özellikle BİST 100 ve imalat sektörü odağında birçok analiz yapılmıştır. Akdoğan & Bülbül (2018) ve Gökğöz (2018), 2017 yılı bağımsız denetim raporlarını analiz etmiş ve en çok bildirilen konuların müşteri sözleşmelerinden hasılat, maddi duran varlıklar ve ticari alacaklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalarda temel benzerlik, hasılatın muhasebeleştirilmesi ve varlık kalemlerinin değerlemesinin yapılması kilit denetim konularında ön planda olduğudur. Karacan & Uygun (2018) ve Kavut & Güngör (2018) çalışmalarında benzer bulgular sunmuştur. Özellikle BİST 100 şirketlerinde kilit denetim konularının finansal tablo kalemlerine odaklandığını belirtmiştir. Uzay & Köylü (2018) çalışması ise veri seti bağlamında daha yüksek sayıda şirketin ele alınması yönüyle dikkat çekmektedir. 2019 yılında Ertan & Kızık, BİST imalat sektörünü incelemekte, önceki çalışmalarla uyumlu şekilde hasılat, ticari alacaklar, maddi duran varlıklar, stoklar ve değer düşüklüğünün en fazla bildirilen kilit denetim konusu arasında olduğunu göstermektedir. 2020 sonrası literatür, özellikle pandeminin ve BDS 701 standardının benimsenmesinin etkisiyle şekillenmiş; belirsizliklerin arttığı bu dönemde kilit denetim konularının raporlamalarının yoğunlaştığı görülmüştür. Aktaş & Acar (2020), BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerin 2017 ve 2018 yılı kilit denetim konuları önemlilik seviyelerine göre gruplandırılmış ve analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, 2017 yılı için 259 adet ve 2018 yılında ise 270 adet kilit denetim konusunun açıklandığı tespit edilmiştir. T-test sonucunda yıllar açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Denetim raporlarında en çok tekrar eden kilit denetim konularının; ticari alacaklar, şerfiye, ertelenmiş vergi varlığı, stoklar, finansal varlıklar, yatırım amaçlı gayrimenkuller, kıdem tazminatı karşılıkları, beklenen zarar karşılıkları, dava karşılıkları, garanti gider karşılıkları olduğu tespit edilmiştir. Çakalı (2021) çalışması ise kilit denetim konularını sektör ve alt sektör olarak ayırmış ve şirket sayısına ve faaliyetine göre dağılımlar yapılmıştır. Dört büyük bağımsız denetim şirketi ile diğer bağımsız denetim şirketlerinin kilit denetim konularının sayıları karşılaştırılmıştır. Sektör bağlamında en fazla kilit denetim konusunun “Elektrik, Gaz ve Buhar” alt sektöründe olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özbay (2022), COVID-19’un kilit denetim konularının sayısına etkisini vurgularken; Güçlü (2022), Katılım 50 Endeksi kapsamında farklı sektörlerdeki kilit denetim konularını karşılaştırmalı bir şekilde analiz etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, endeks kapsamındaki şirketlerden en fazla kilit denetim konusu açıklayan sektörün ulaştırma, depolama ve haberleşme olduğu belirlenirken; en az kilit denetim konusu açıklayanın ise elektrik, gaz ve su sektörünün olduğu tespit etmiştir. Ayrıca, sınırlı olumlu görüş verilen denetim raporlarında, tam olumlu görüş içeren raporlara kıyasla daha fazla sayıda kilit denetim konusunun yer verildiği tespit etmiştir.

Ufuk DOĞAN, Öcal BAŞER

Son dönem çalışmalardan Onocak (2024), bilişim sektöründe öne çıkan kilit denetim konuları ayrıntılı biçimde raporlamış, özellikle hasılat, ticari borçlar ve geliştirme maliyetleri gibi konuların sektöre özgü önemli olduğunu vurgulamıştır. Etçi & Esmeray (2024), ana metal sanayi sektörüne yönelik analizinde yıllar itibariyle kilit denetim konularının sayısının arttığını ve en fazla bildirilen konuların hasılatın muhasebeleştirilmesi, ticari alacaklar ve stoklar olduğunu belirtmiştir. Tez & Gücenme Gençoğlu (2022) ile Genç & Karaca (2023) çalışmalarında gıda ve enerji gibi spesifik sektörlerde en sık karşılaşılan kilit denetim konularının benzerlik gösterdiği, özellikle hasılatın muhasebeleştirilmesi ve varlık kalemlerinin değerlendirilmesi yine ön plana çıktığı görülmüştür. Çardak & Tanç (2025) ise, kilit denetim konusu sayısının ve niteliğinin bağımsız denetim kalitesiyle ilişkisini doğrudan inceleyen güncel ve önemli yayınlardan biridir. Bağımsız denetim kalitesinin yükselmesi, kilit denetim konuları sayısının, kilit denetim konularının niteliği kapsamında olumlu etkisi olduğu ve denetim süreçlerinin şeffaflığını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak literatür değerlendirildiğinde, çalışmalar kilit denetim konularının denetim kalitesi ve raporlama şeffaflığına katkı sağladığı konusunda ortak bir görüş sunmaktadır. Ancak yöntemsel çeşitlilik, örneklem kapsamı ve dönemsel etkiler gibi faktörler, elde edilen sonuçların farklılaşmasına yol açmıştır. Bu çalışmanın literatürde yer alan çalışmalardan en temel farkı ise, beş yıllık bir dönemi kapsamı ve bu dönemin Covid 19 pandemisi, ülkemizde yaşanan ekonomik kriz, ülkemizi doğrudan etkileyen Rusya-Ukrayna savaşı, Suriye iç savaşı, Filistin-İsrail savaşlarını içermesi, sektör dinamikleri ve değişimlerin kilit denetim konularının sayısı ve niteliği üzerindeki etkisi analiz edilmektedir.

4. YÖNTEM, BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, çalışmada uygulanan yöntem, veri seti, bulgular ve tartışma bölümüne yer verilmiştir.

4.1. Yöntem

Çalışmada, BDS 701 bağımsız denetim standardı çerçevesinde ülkemizde BİST Sürdürülebilirlik endeksindeki imalat şirketlerinin bağımsız denetim raporlarının kilit denetim konuları bağlamında incelenerek muhasebe ve finansal raporlama standartlarıyla ilişki kurulması ve bu konuların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu şirketler, sürdürülebilirlik kriterlerine göre belirlenmiş, kurumsal yönetim ve şeffaflık açısından daha sıkı raporlama yükümlülükleri olan şirketlerdir. Bu nedenle, kilit denetim konularının niteliği ve yoğunluğunun sektör genelinden farklılık gösterme ihtimali yüksektir. Çalışmanın veri setini, anılan endekste yer alan 26 imalat şirketinin 2020 – 2024 yılları arasındaki bağımsız denetim raporları eksiksiz bir şekilde ele alınmıştır. Kilit denetim konularının ilişkili olduğu muhasebe ve finansal raporlama standartları belirlenmiş, kilit denetim konuları sayıları ve yıllara ait ortalamaları hesaplanmış, ilişkili olmayan muhasebe ve finansal raporlama standartları tespit edilmiş ve bağımsız denetimi gerçekleştiren şirketler tespit edilmiştir. Şirketlerin bağımsız denetim raporlarından elde edilen veriler, Microsoft Excel programı kullanılarak sistematik biçimde sınıflandırılmış; kilit denetim konuları ve ilişkili olduğu muhasebe ve finansal raporlama standartları, kilit denetim konularının yıllık dağılımları ve bağımsız denetim şirketleri gibi alt başlıklar özelinde ayrıştırılmış ve analiz edilmiştir. Muhasebe ve finansal raporlama standartları kapsamında yıllık dağılımlar ve bunlar ile ilgili tablolar yine Microsoft Excel aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Böylelikle analize konu edinilen verilerin yorumlanabilirliği ve karşılaştırılabilirliği artırılmıştır.

İncelenen bağımsız denetim raporları neticesinde, 26 şirketin ele alınan yıllar itibariyle toplamda 304 adet kilit denetim konusu açıkladığı belirlenmiştir. 2020 ve 2021 yılında Sun Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş., Kimteks Poliüretan Sanayi ve Ticaret A.Ş. bağımsız denetim raporlarına ulaşamamıştır. Kalan yıllar itibariyle tüm şirketlerin bağımsız denetim raporları 2020-2024 yılları da dahil olmak üzere eksiksiz bir şekilde incelenmesi yapılmıştır. Çalışma verileri, şirketlerin kendi web sitelerinde ya da Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) üzerinden yayımlanan bağımsız denetim raporlarından elde edilmiştir. Her yıl için şirketlerin bağımsız denetim raporları tek tek incelenmiştir. Bu raporlarda yer alan kilit denetim konularının başlıkları, içerikleri ve bu konuların ilişkilendirildiği Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ele alınmıştır. Bulguların frekans dağılımları, yüzdeler oranları ve yıllar içindeki değişimleri tablo halinde sunulmuştur. Özellikle 2023 yılında gözlemlenen TMS 29 yoğunluğu ile 2024'teki kilit denetim konularının sayısındaki düşüş gibi dikkate değer durumlar analiz edilerek, bu değişimlerin muhtemel nedenleri ülkedeki makroekonomik gelişmeler ve sektörün finansal raporlama yapısı çerçevesinde tartışılmıştır. Çalışma yalnızca BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan imalat şirketleriyle sınırlı olup, diğer sektörleri veya endeks dışı şirketleri kapsamamaktadır. Ayrıca analiz yalnızca olumlu görüş içeren bağımsız denetim raporlarıyla sınırlı tutulmuştur. Ancak bu durum, sürdürülebilirlik odaklı şirketlerin raporlama eğilimlerinin daha net gözlemlenmesini mümkün kılmaktadır. Açıklanan bu sebepler çalışmanın kısıtları olarak değerlendirilebilir.

4.2. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle ele alınan sektörün alt sektörlerine ilişkin şirketler ve sayıları, yıllar itibariyle kilit denetim konularının ilişkili oldukları muhasebe ve finansal standartları, sayıları ve yüzdeleri, bağımsız denetim faaliyetlerini yürüten şirket sayıları ve yüzdeleri, kilit denetim konularının ilişkili olduğu ve olmadığı muhasebe ve finansal raporlama standartları, kilit denetim konularına bağımsız denetim raporlarında yer vermeyen şirketler ve rapor sayısı ve toplam kilit denetim konularının yıllar içerisindeki değişimi gösteren ortalamaları verilmektedir.

Tablo 1, BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan imalat sektörü şirketlerinin alt sektörler açısından dağılımları sunulmaktadır:

Tablo 1. BİST Sürdürülebilirlik Endeksi İmalat Şirketlerin Alt Sektör Dağılımları

<i>Alt Sektörler Dağılımı</i>	<i>Şirket Sayısı</i>
<i>Gıda, İçecek ve Tütün</i>	
<i>Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayii A.Ş. (AEFES)</i>	5
<i>Coca-Cola İçecek A.Ş. (COLLA)</i>	
<i>Kerevitaş Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş. (KERVT)</i>	
<i>Tat Gıda Sanayi A.Ş. (TATGD)</i>	
<i>Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş. (ULKER)</i>	
<i>Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri</i>	
<i>Kordsa Teknik Tekstil A.Ş. (KORDS)</i>	2
<i>Sun Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. (SUNTK)</i>	
<i>Kimya, İlaç, Petrol, Lastik ve Plastik Ürünler</i>	
<i>Aksa Akriklik Kimya Sanayi A.Ş. (AKSA)</i>	7
<i>Aygaz A.Ş. (AYGAZ)</i>	
<i>Brisa Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (BRISA)</i>	
<i>Kimteks Poliüretan Sanayi ve Ticaret A.Ş. (KMPUR)</i>	
<i>Petkim Petrokimya Holding A.Ş. (PETKM)</i>	
<i>Sasa Polyester Sanayi A.Ş. (SASA)</i>	
<i>Tüpraş-Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. (TUPRS)</i>	
<i>Taş ve Toprağa Dayalı</i>	
<i>Akçansa Çimento ve Sanayi Ticaret A.Ş. (AKCNS)</i>	3
<i>Çimsa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. (CIMS)</i>	
<i>Qua Grante Hayal Yapı ve Ürünleri Sanayi Ticaret A.Ş. (QUAGR)</i>	
<i>Ana Metal Sanayi</i>	
<i>Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş. (EREGL)</i>	3
<i>İskenderun Demir ve Çelik A.Ş. (ISDMR)</i>	
<i>Kardemir Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (KRDM)</i>	
<i>Metal Eşya, Makine, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları</i>	
<i>Arçelik A.Ş. (ARCLK)</i>	6
<i>Ford Otomotiv Sanayi A.Ş. (FROTO)</i>	
<i>Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş. (OTKAR)</i>	
<i>Tofaş Türk Otomobil Fabrikası (TOASO)</i>	
<i>Vestel Beyaz Eşya Sanayi ve Ticaret A.Ş. (VESBE)</i>	
<i>Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (VESTL)</i>	
<i>TOPLAM</i>	26

En fazla şirketin faaliyet gösterdiği alt sektör olan Kimya, İlaç, Petrol, Lastik ve Plastik Ürünler olup, toplamda 7 şirket bu sektörde faaliyet göstermektedir. Bunu 6 şirket ile Metal Eşya, Makine, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları sektörü takip etmektedir. Gıda, İçecek ve Tütün sektöründe 5 şirket faaliyet gösterirken, Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi ve Ana Metal Sanayi sektörlerinde 3 şirket ve Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri sektöründe ise 2 şirket faaliyet göstermektedir.

Tablo 2’de şirketlerin 2020 – 2024 yıllarına ait kilit denetim konularının ilişkili olduğu muhasebe ve finansal raporlama standardı sayıları ve bunlara ilişkin yüzdeler yer almaktadır.

Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İmalat Şirketlerinin Kilit Denetim Konularının İncelenmesi

Ufuk DOĞAN, Öcal BAŞER

Tablo 2. İmalat Sektörü Şirketlerinin Bağımsız Denetçi Raporunda Yer Alan Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları ve Kilit Denetim Konuları Sayı ve Yüzdeleri (2020-2024)

Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları	2020 KDK		2021 KDK		2022 KDK		2023 KDK		2024 KDK	
	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)
TMS 29 – Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama	0	%0	0	%0	0	%0	21	%30,88	9	%17,31
TMS 36 – Varlıklarda Değer Düşüklüğü	12	%19,35	11	%18,03	9	%14,74	5	%7,35	9	%17,31
TFRS 15 – Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat	12	%19,35	12	%19,72	17	%27,87	11	%16,18	11	%21,15
TFRS 9 – Finansal Araçlar	10	%16,13	12	%19,72	11	%18,03	12	%17,65	2	%3,85
TMS 16 – Maddi Duran Varlıklar	8	%12,90	5	%8,10	5	%8,10	4	%5,88	4	%7,69
TMS 38 – Maddi Olmayan Duran Varlıklar	4	%6,45	4	%6,56	4	%6,56	4	%5,88	0	0
TMS 37 – Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar	4	%6,45	3	%4,92	3	%4,92	2	%2,98	7	%13,46
TMS 23 – Borçlanma Maliyetleri	2	%3,23	2	%3,28	1	%1,64	1	%1,47	0	0
TMS 28 – İştiraklerde ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar	1	%1,61	1	%1,64	1	%1,64	2	%2,98	1	%1,92
TMS 39 – Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme	1	%1,61	1	%1,64	1	%1,64	0	0	1	%1,92
TMS 40 – Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	1	%1,61	1	%1,64	2	%3,28	2	%2,98	6	%11,54
TMS 12 – Gelir Vergileri	2	%3,23	4	%6,56	2	%3,28	2	%2,98	0	0
TMS 2 – Stoklar	1	%1,61	1	%1,78	2	%2,28	1	%1,47	0	0
TFRS 3 – İşletme Birleşmeleri	1	%1,61	3	%4,92	2	%3,28	0	%0	2	%3,85
TFRS 5 – Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler	1	%1,61	0	%0	0	%0	0	%0	0	0
TFRS 13 – Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü	1	%1,61	0	%0	0	%0	0	%0	0	0
TFRS 16- Kiralamalar	1	%1,61	1	%1,78	1	%1,78	1	%1,47	0	0
TOPLAM	62	%100	61	%100	61	%100	68	%100	52	%100

Tablo 2 incelendiğinde, 2020 yılında toplam 24 şirketin 62 adet kilit denetim konusu incelenerek 16 adet muhasebe ve finansal raporlama standartlarıyla ilişkili olduğunu tespit edilmiştir. Kilit denetim konusuyla ilişkili en yüksek sayıya 12 adet ile TMS 36 – Varlıklarda Değer Düşüklüğü ile TFRS 15 – Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı, %19,35'lik değerle ele alınan şirketler açısından daha yüksek öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu standartları sırasıyla; %16,13 ile TFRS 9 – Finansal Araçlar standardı, %12,90 ile TMS 16 – Maddi Duran Varlıklar standardı ve %6,45 oran ile TMS 38 – Maddi Olmayan Duran Varlıklar standardı ve TMS 37 – Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar standardı takip etmektedir. TMS 2 ve TMS 12 2 adet, TMS 28, TMS 39, TMS 40 ve TFRS 3, TFRS 5, TFRS 13, TFRS 16 standartları ise yalnızca 1 adet kilit denetim konusuyla ilişkili oldukları görülmektedir.

Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İmalat Şirketlerinin Kilit Denetim Konularının İncelenmesi

Ufuk DOĞAN, Öcal BAŞER

2021 yılına ait toplam 26 şirketin verilerini inceleyerek muhasebe standartlarının kilit denetim konularındaki yerini analiz etmektedir. Ancak bu şirketler arasında Sun Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve Kimteks Poliüretan Sanayi ve Ticaret A.Ş. şirketlerinin verileri mevcut değildir. Tablo diğer 24 şirketin kilit denetim konularını ve bu konuların yüzdelik değerlerini ortaya koymaktadır. Toplam da 61 adet kilit denetim konusu belirlenmiştir. En fazla kilit denetim konusuna sahip olan standartlar, TFRS 15 – Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat ve TFRS 9 – Finansal Araçlar 12 KDK ve %19,72 oranıyla başı çekmektedir. TMS 36 – Varlıklarda Değer Düşüklüğü ise 11 KDK ile %18,03 oranında önemli bir yere sahiptir. Diğer taraftan TMS 16 – Maddi Duran Varlıklar 5 KDK ile %8,20, TMS 38 – Maddi Olmayan Duran Varlıklar 4 KDK ile %6,56 oranında yer almıştır.

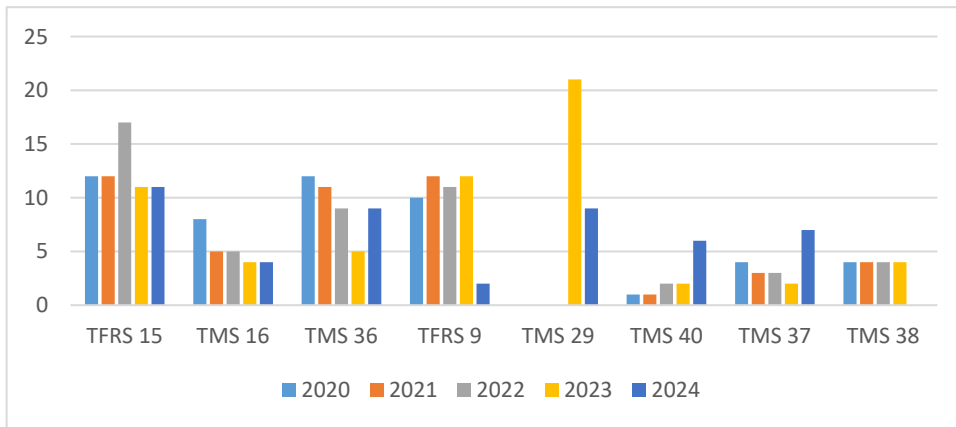
2022 yılına ait toplam 26 şirketin verilerini inceleyerek muhasebe standartlarının kilit denetim konularındaki yerini analiz etmektedir. Bu tablo şirketlerin tamamı için mevcut olan veriler üzerinden kilit denetim konularını ve bu konuların yüzdelik değerlerini göstermektedir. Toplamda 61 adet kilit denetim konusu belirlenmiştir. En fazla kilit denetim konusuna sahip olan standartlar, TFRS 15 – Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat 17 KDK ve %27,87 oranıyla öne çıkmaktadır, TFRS 9 – Finansal Araçlar ise 11 KDK ile %18,03 oranında önemli bir yere sahipken, TMS 36 – Varlıklarda Değer Düşüklüğü 9 KDK ile %14,74 oranında yer almıştır. Öte yandan TMS 16 – Maddi Duran Varlıklar 5 KDK ile %8,20, TMS 38 – Maddi Olmayan Duran Varlıklar 4 KDK ile %6,56 oranında yer almıştır.

2023 yılına ait toplam 26 şirketin verilerini inceleyerek muhasebe standartlarının kilit denetim konularındaki yerini analiz etmektedir. Tablo şirketlerin tamamı için mevcut olan veriler üzerinden kilit denetim konularını ve bu konuların yüzdelik değerlerini göstermektedir. Toplamda 68 adet kilit denetim konusu belirlenmiştir. En fazla kilit denetim konusuna sahip olan standart, TMS 29 – Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama 21 KDK ve %30,88 oranına sahipken, TFRS 9 – Finansal Araçlar 12 KDK ile %17,65 oranında önemli bir yere sahiptir. TFRS 15 – Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat ise 11 KDK ile %16,18 oranında yer almaktadır. Öte yandan TMS 36 – Varlıklarda Değer Düşüklüğü 5 KDK ile %7,35, TMS 16 – Maddi Duran Varlıklar 4 KDK ile %5,88 oranında yer almıştır.

2024 yılı içerisinde toplam 26 şirketin verilerini inceleyerek muhasebe standartlarının kilit denetim konularındaki yerini analiz etmektedir. Tablo şirketlerin tamamı için mevcut olan veriler üzerinden kilit denetim konularını ve bu konuların yüzdelik değerlerini göstermektedir. Toplamda 52 adet kilit denetim konusu belirlenmiştir. En fazla kilit denetim konusuna sahip olan standart TFRS 15 – Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat 11 KDK ile %21,15 oranına sahipken, TMS 29 – Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama 9 KDK ile %17,31 oranında önemli bir yere sahiptir. Öte yandan TMS 36 – Varlıklarda Değer Düşüklüğü 9 KDK ile %17,31, TMS 37 – Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar 7 KDK ile %13,46, TMS 40 – Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller 6 KDK ile %11,54, TMS 16 – Maddi Duran Varlıklar 4 KDK ile %7,69 oranında yer almıştır.

Ayrıca Tablo 2’de yer alan sonuçlara göre, kilit denetim konularının analize konu edinilen yıllar itibarıyla değişimini gösteren Grafik 1 - Kilit denetim konularının değişimi hazırlanmıştır.

Grafik 1. Kilit Denetim Konularının Değişimi

Bağımsız denetim şirketleri tarafından denetlenen işletmelerin sayısal dağılımları ve yıllara göre yüzdelik oranları Tablo 3’te sunulmaktadır:

Tablo 3. Bağımsız Denetim Şirketleri, Denetim Yapılan Şirket Sayıları ve Yüzdeleri (2020-2024)

	2020	2021	2022	2023	2024
--	------	------	------	------	------

Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İmalat Şirketlerinin Kilit Denetim Konularının İncelenmesi

Ufuk DOĞAN, Öcal BAŞER

Bağımsız Denetim Şirketi	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
PWC	9	%37,50	9	%37,5	11	%42,31	14	%53,86	9	%34,62
DRT	6	%25,00	6	%25	6	%23,08	6	%23,08	6	%23,08
Güney	6	%25,00	5	%20,83	6	%23,08	2	%7,69	9	%34,62
KMPG	3	%12,50	3	%12,5	2	%7,69	2	%7,69	0	0
HLB Saygın	0	0	1	%4,17	0	0	0	0	0	0
HSY Danışmanlık	0	0	0	0	1	%3,84	0	0	0	0
SUN	0	0	0	0	0	0	1	%3,84	1	%3,85
NEVADOS	0	0	0	0	0	0	1	%3,84	1	%3,85
TOPLAM	24	%100	24	%100	26	%100	26	%100	26	%100

BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan imalat sektöründeki şirketlerin 2020-2024 yılları arasındaki bağımsız denetimini gerçekleştiren şirketler Tablo 3'te incelenmiş olup, 2020 yılında en fazla bağımsız denetimin toplamda 9 ile PWC şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir. İşletme tüm yıllarda en çok denetim yapan şirket olarak karşımıza çıkmaktadır ve 2023 yılına kadar artış göstererek 14'e ulaşmıştır. 2024 yılında ise bu sayı 9'a düşmüştür. Bağımsız denetim faaliyetlerinin dağılımında PWC sektörde önemli bir paya sahip olduğu ve bu şirketi DRT, Güney ve KMPG şirketlerinin takip ettiği görülmektedir. 2021 yılında HLB Saygın QUA GRANTE Hayal Yapı ve Ürünleri Sanayi Ticaret A.Ş. şirketini, 2022 yılında HSY Danışmanlık SUN Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. şirketini ve son olarak 2023 ve 2024 yıllarında ise SUN şirketinin SUN Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. şirketini ve NEVADOS şirketinin de QUA GRANTE Hayal Yapı ve Ürünleri Sanayi Ticaret A.Ş. şirketinin bağımsız denetim raporunu hazırladığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4, şirketlerin bağımsız denetim raporlarında öne çıkan kilit denetim konuları ile bu konuların ilişkili olduğu muhasebe ve finansal raporlama standartlarının eşleştirilmesi verilmektedir.

Tablo 4. Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları ve Kilit Denetim Konuları

Muhasebe ve Finansal Raporlama Standardı	Kilit Denetim Konuları
TMS 36 – Varlıklarda Değer Düşüklüğü	Maddi Duran Varlıklarda Değer Düşüklüğü Maddi Olmayan Duran Varlıkların (Sınırsız Ömre Sahip) Değer Düşüklüğü Şerefiye ve Yeniden Elde Edilmiş Hakların Değer Düşüklüğü
TFRS 9 – Finansal Araçlar	Finansal Yatırımların Gerçeğe Uygun Değeri
TFRS 15 – Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat	Hasılatın Muhasebeleştirilmesi ve Dönemselliği
TMS 16 – Maddi Duran Varlıklar	Maddi Duran Varlıklarda Yeniden Değerlemesi Maddi Duran Varlıkların Gerçeğe Uygun Değeri
TMS 38 - Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Aktifleştirilmiş Geliştirme Maliyetleri
TMS 2 – Stoklar	Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı
TMS 12 – Gelir Vergileri	Yatırım Teşviklerinden Hesaplanan Ertelenmiş Vergi Varlıkları Geçmiş Yıl Zararları Üzerinden Hesaplanan Ertelenmiş Vergi Varlıklarının Muhasebeleştirilmesi
TMS 23 – Borçlanma Maliyetleri	Borçlanma Maliyetlerinin Aktifleştirilmesi
TMS 28 – İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar	Hisse Senetleri Satın Alımı Yatırımların Geri Kazanılabilirliği Özkaynak Yöntemi ile Muhasebeleştirilen Yatırımların Değer Düşüklüğü
TMS 29 – Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Uygulanması
TMS 37 – Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar	Garanti Gider Karşılıkları Ticari Alacakların Geri Kazanılabilirliği ve Değer Düşüklüğü
TMS 39 – Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme	Nakit Akış Riskinden Korunma Muhasebesi

Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İmalat Şirketlerinin Kilit Denetim Konularının İncelenmesi

Ufuk DOĞAN, Öcal BAŞER

	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıkların Gerçeğe Uygun Değer Hesaplamaları
TMS 40 – Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Gerçeğe Uygun Değeri
TFRS 3 – İşletme Birleşmeleri	İşletme Birleşmesinin Muhasebeleştirilmesi
TFRS 5 – Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler	Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Gruplarının Satış İçin Katlanılacak Maliyetler Düşülmüş Gerçeğe Uygun Değerinin Tespiti

Tablo 4’te kilit denetim konularının her birinin hangi muhasebe standardı çerçevesinde ele alındığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu eşleştirme, denetim sürecinde hangi finansal raporlama standartlarının daha yoğun kullanıldığını ve hangi konuların denetçiler açısından daha kritik görüldüğüne olanak sağlamaktadır.

Tablo 5’te kilit denetim konuları kapsamında yer verilmeyen Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) gösterilmiştir.

Tablo 5. Kilit Denetim Konularının İlişkili Olmadığı Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları

TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI	TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI
TMS 1 – Finansal Tabloların Sunuluşu	TFRS 2 – Hisse Bazlı Ödemeler
TMS 7 – Nakit Akış Tablosu	TFRS 6 – Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi
TMS 8 – Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar	TFRS 7 – Finansal Araçlar: Açıklamalar
TMS 10 – Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar	TFRS 8 – Faaliyet Bölümleri
TMS 19 – Çalışanlara Sağlanan Faydalar	TFRS 10 – Konsolide Finansal Tablolar
TMS 20 – Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklaması	TFRS 11 – Müşterek Anlaşmalar
TMS 21 – Kur Değişiminin Etkileri	TFRS 12 – Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar
TMS 24 – İlişkili Taraf Açıklamaları	TFRS 14 – Düzenlemeye Dayalı Erteleme Hesapları
TMS 26 – Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama	TFRS 17 – Sigorta Sözleşmeleri
TMS 27 – Bireysel Finansal Tablolar	
TMS 32 – Finansal Araçlar: Sunum	
TMS 33 – Hisse Başına Kazanç	
TMS 34 – Ara Dönem Finansal Raporlama	
TMS 41 – Tarımsal Faaliyetler	

Tablo 5, şirketlerin bağımsız denetim raporlarında yer alan kilit denetim konuları ile ilgisi olmayan muhasebe ve finansal raporlama standartlarını göstermektedir. Bu tablo, denetim sürecinde sıklıkla karşılaşılan ancak BİST sürdürülebilirlik endeksinde yer alan İmalat şirketlerinin 2020 – 2024 kilit denetim konuları arasında yer almayan standartları listelemektedir.

Tablo 6’da 2020-2024 yılları itibarıyla raporlarda açıklanan toplam kilit denetim konuları sayıları ve ortalamaları sunulmaktadır.

Tablo 6. Kilit Denetim Konularının Sayısı ve Yıllık Ortalamaları

2020			2021			2022			2023			2024		
Rapor Sayısı	KDK Sayısı	Ortalama KDK Sayısı	Rapor Sayısı	KDK Sayısı	Ortalama KDK Sayısı	Rapor Sayısı	KDK Sayısı	Ortalama KDK Sayısı	Rapor Sayısı	KDK Sayısı	Ortalama KDK Sayısı	Rapor Sayısı	KDK Sayısı	Ortalama KDK Sayısı

Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İmalat Şirketlerinin Kilit Denetim Konularının İncelenmesi

Ufuk DOĞAN, Öcal BAŞER

24	58	2,42	24	59	2,46	26	63	2,42	26	69	2,65	26	48	1,85
----	----	------	----	----	------	----	----	------	----	----	------	----	----	------

Tablo 6 incelendiğinde, BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan imalat sektörü şirketlerine ilişkin olarak, 2020–2024 yılları arasında yayımlanan tüm bağımsız denetim raporlarında olumlu görüş verildiği görülmektedir. 2020 ve 2021 yıllarında toplam rapor sayısı 24 iken, 2022 yılından itibaren bu sayı 26 olmuştur. Kilit denetim konularının sayısı ise 2020'de 58 adet, 2021'de 59 adet, 2022'de 63 adet ve 2023'te 69 adet olmak üzere yıllar itibariyle sürekli olarak artış göstermiştir. Ancak 2024 yılında bu sayı 48 adete olarak gerçekleşmiş ve analize konu edinilen beş yıl içerisinde en düşük seviyeye gerilemiştir. Rapor başına düşen ortalama Kilit denetim konularının sayıları ise, 2020 yılında 2,42, 2021 yılında 2,46, 2022 yılında tekrar 2,42, 2023 yılında ise 2,65 olarak toplam sayılardaki artış sebebiyle artmıştır. Fakat 2024 yılında ise bu ortalama 1,85'e düşerek önemli bir azalış göstermiştir. Sonuç olarak, yıllar itibariyle anılan şirketlerin olumlu görüş bildirmesi sektör genelinde güçlü bir finansal raporlama disiplinine işaret etmektedir. Ayrıca, kilit denetim konuları sayılarındaki artışlar ve azalışlar denetim süreçlerinin yapısını ve işletmelerin karşılaştığı risklerin dönemsel olarak değişimi gösterdiği işaret etmektedir. Tablo 6'da yer alan olumlu denetim görüşünün verilmesi, genel anlamıyla şirketlerin finansal raporlama sisteminin ve iç kontrollerin yeterli bir düzeyde olduğunu gösterse bile kilit denetim konularının sayılarındaki artış ve azalışlar; denetçilerin her yıl farklı risk odaklarını daha belirgin hale getirme ihtiyacı duyduklarını göstermektedir. Özellikle 2023 yılında rapor başına ortalama kilit denetim konuları sayısının 2,65 ile zirve yapması, TMS 29 gibi yeni uygulamaların denetim süreçlerinde ek risk değerlendirmelerine neden olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

4.3. Tartışma

2023 yılında TMS 29 – Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama standardının 21 adet kilit denetim konusu ve %30,88 oranla öne çıkması, Türkiye ekonomisinde yüksek enflasyonun etkilerinin finansal raporlamada doğrudan hissedilmeye başlandığını göstermektedir. Türkiye, 2022'nin ikinci yarısından itibaren "hiperenflasyonist ekonomi" kriterlerini sağlamaya başlamış ve 2023 yılı itibariyle TMS 29 uygulaması zorunlu hale gelmiştir. Bu durum, işletmelerin finansal tablolarında parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesi, finansal tabloların reel değer üzerinden yeniden sunulması gibi teknik ve karmaşık süreçleri beraberinde getirmiştir. Denetçiler açısından bu süreçler, hem hata riski hem de yönetim beyanlarına bağımlılık anlamında daha fazla dikkat ve açıklama gerektiren alanlar doğurmuş ve TMS 29'u belirgin biçimde öne çıkarmıştır. Özellikle de imalat sektörü bu uygulamalardan finansal durum tablolarında stoklar ve maddi duran varlıklar kalemlerine ait tutarların diğer sektörlerle kıyasla yüksek olması anılan sektörün daha fazla etkilenmesi ve nihayetinde bağımsız denetim raporlarında bir hayli yüksek olmasıyla sonuçlanmıştır. Diğer taraftan, konu edinilen yıllar itibariyle TFRS 15 – Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardının neredeyse her yıl en çok yer verilen kilit denetim konularından biri olması, imalat sektörünün doğası gereği hasılatın muhasebeleştirilmesindeki karmaşıklıklarla doğrudan ilişkilendirilebilir. Çünkü, bu standardın konusu gereğince, malların edim yükümlülüklerinin yerine getirilmesinin zamana yayılı olması, sipariş üzerine üretim ve edimin bir anda yerine getirilmesi, yükümlülüğün ifasına yönelik geleceğe dönük teslimatlar gibi işlemler sebebiyle bu sektörde hasılatın doğru zamanda ve tutarda muhasebeleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu sebeplerden dolayı ele alınan imalat sektörünün bağımsız denetim raporlarında açıklanan kilit denetim konularının anılan standartla ilgili olması kaçınılmazdır. 2024 yılına gelindiğinde, kilit denetim konuları sayısında belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Bu azalma birkaç nedene bağlı olarak açıklanabilir. İlk olarak, denetçilerin TMS 29 ve TFRS 15 gibi karmaşık alanlarda uygulama tecrübesinin artması, bu konuların artık daha standartlaştığı ve denetim risklerini yönetilebilir hale gelmesini sağlamış olabilir. Ayrıca, şirketlerin bu standartlara daha fazla uyum sağlamaya başlaması sebebiyle raporlama kalitesinin yükselmesi gibi faktörler de risk algısını azaltarak kilit denetim konusu sayısında düşüşe yol açmış olabilir. Bunlara ilave olarak, 2024 yılı boyunca yaşanan ekonomik durgunluk, bazı sektörlerdeki operasyonel karmaşıklıkları azaltmış olabilir. Özellikle şirket birleşmeleri, varlık satışları, döviz tutarlı finansman işlemleri gibi daha özellikli işlemlerin azalması nedeniyle kilit denetim konularının sayısının düşmesine katkı sağlamış olabilir.

5. SONUÇ

Finansal bilgilerin güvenilir ve gerçeğe uygun bilgilerle sunulması, finansal bilgi kullanıcılarının doğru kararlar alabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda bağımsız denetim süreci, finansal tabloların doğruluğunu güvence altına almakla kalmayıp, aynı zamanda işletmenin karşı karşıya olduğu risklerin kamuya açık şekilde paylaşılmasına da olanak tanımaktadır. Geçmişte yaşanan şirket iflasları ve finansal yolsuzluklar, finansal raporların bağımsız denetim süreçlerinden geçmesini zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede, bağımsız denetim raporları; yatırımcılar, kreditorler ve diğer paydaşlar açısından temel bir bilgi kaynağı olarak öne çıkmıştır. Denetim uygulamalarının belirli bir standart çerçevesinde yürütülmesi amacıyla uluslararası denetim standartları oluşturulmuş, Türkiye'de ise bu standartlar Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGGK) tarafından Türkiye Denetim Standartları olarak uyumlaştırılmıştır. Bu kapsamda, BDS 701 standardı, bağımsız denetçilerin önem verdikleri

Ufuk DOĞAN, Öcal BAŞER

hususları denetim raporlarında açıklamalarını zorunlu kılarak, denetim sürecine hem şeffaflık hem de güven kazandırılmasını sağlamıştır. Ayrıca bu standardı sayesinde bağımsız denetim raporlarına dahil edilen kilit denetim konuları (KDK), denetim sürecinin yalnızca bir onay mekanizması değil, aynı zamanda işletmeye özgü risk göstergelerini içeren bir iletişim aracı haline gelmesini sağlamıştır. Bu çalışmada, BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan imalat sektörü şirketlerinin bağımsız denetim raporları incelenerek, kilit denetim konularının muhasebe ve finansal raporlama standartları ile ilişkisi incelenmiştir. 2017 yılından itibaren bağımsız denetim raporlarında yer alan kilit denetim konuları, bağımsız denetçi raporunun içeriğini finansal bilgi kullanıcıları açısından daha anlamlı bir hale getirmiştir. Bu değişim, özellikle denetim sürecinde önem arz eden konuların daha açık ve anlaşılır şekilde denetim raporunda yer almasını sağlayarak hem denetim sürecinin şeffaflığını artırmış hem de işletmeler ile paydaşları arasındaki bilgi iletişiminin güçlenmesini sağlamıştır. Kilit denetim konularının açıklanması, bağımsız denetim raporlarının yalnızca yasal zorunlulukları yerine getiren belge olmaktan çıkıp, denetlenen işletmeye özgü risklerin ve en önemli muhasebe olaylarının detaylı bir şekilde açıklandığı dinamik bir belgeye evrilmiştir. Finansal raporlarda öznel değerlendirmelerin artması, bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu açıklayıcı bilgilerin ön plana çıkmasına olanak sunmuştur. Bu nedenle, kilit denetim konularının bağımsız denetim raporlarında yer alması, yalnızca bilgi sunma işlevini yerine getirmekle kalmayıp aynı zamanda üst yönetim ve diğer paydaşlarla kurulan iletişimin niteliğini artırmıştır. Ayrıca denetim raporlarının iletişimsel değerini güçlendirmiştir. Böylelikle bağımsız denetim raporları, kullanıcıların ihtiyaçlarına daha uygun hale gelerek denetim süreçleri hakkında kapsamlı bir bakış açısı sunulmasına yardımcı olmuştur.

Bu çalışma, BİST sürdürülebilirlik endeksinde yer alan 26 adet imalat şirketinin 2020 – 2024 yılları arasında bağımsız denetim raporları, bağımsız denetimi gerçekleştiren şirketleri, kilit denetim konularını ve bu konularla ilişkili olduğu düşünülen muhasebe ve finansal raporlama standartlarına yönelik verilerin elde edilmesi amaçlanmaktadır. 2020 yılında ve 2021 yılında 2 şirketin bağımsız denetim raporuna ulaşılabilmiş olsa da diğer yıllarda tüm şirketlerin bağımsız denetim raporları eksiksiz olarak incelenmiştir. BİST Sürdürülebilirlik Endeksinin oluşturulmasıyla birlikte bu endekste yer alan şirketler kurumsal şeffaflığa ve hesap verilebilirliğe önem veren sürdürülebilirlik faaliyetlerine duyarlı olan potansiyel yatırımcıların şirketlere yatırım yapmasını teşvik edilmesini ve ön plana çıkmasını amaçlamaktadır. Çalışmada anılan endekste yer alan imalat şirketlerinin örneklem olarak alınmasının ana sebebi bu şirketlerin sera gazı emisyon değerlerinin endekste yer alan diğer şirketlere göre daha yüksek olma potansiyeli sebebi ile konu edinilmiştir.

Elde edilen bulgular, imalat sektörüne özgü bazı muhasebe alanlarının denetim açısından yüksek öneme sahip olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle TFRS 15 – Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardının beş yıl boyunca neredeyse her yıl en çok açıklanan kilit denetim konusu olması, sektörün yapısal özellikleriyle doğrudan ilişkilidir. Çünkü standardın konusu gereğince şirketlerin edim yükümlülüklerini yerine getirmesiyle, bir diğer ifadeyle, risklerin alıcıya devredilmesiyle birlikte hasılat tanınmaktadır. Şirketlerin satış süreçlerinin anlaşılması, sipariş bazlı üretimlerin gerçekleştirilmesi, uzun vadeli teslimatların olması ve finansal tablolara hasılatın zamanında tanınması gibi muhasebe olayları hasılatın muhasebeleştirilmesini karmaşık ve yoruma açık bir alan haline getirmektedir. Bu açıdan, denetçiler bu olay ve işlemleri sektör özelinde hem hata riski yüksek hem de manipülasyona açık olması açısından kritik önem arz eden bu alanı, bağımsız denetim raporlarında değinilmektedir.

TMS 29 – Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama standardının 2023 yılında en yüksek sayıda kilit denetim konusu olmasıdır. Ülkemizin son yıllarda yüksek enflasyon ortamından geçtiği bu dönemde, finansal tabloların enflasyon düzeltilmesine tabii tutulması hem teknik açıdan karmaşık hem de denetim kanıtları açısından belirsizlik içeren bir süreç yaşanmasına sebep olmuştur. İmalat şirketleri açısından en değerli muhasebe grupları olan maddi duran varlıkların ve stokların yeniden değerlendirilmesi, geçmiş dönem kârlarının revizyonu gibi uygulamalar, işletme finansal durum tablosunda önemli değişimlere yol açmıştır. Bu nedendir ki, denetçilerin söz konusu Alana ilişkin daha yoğun açıklama yapma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. TMS 29'un 2023 yılı itibarıyla öne çıkmasının temel sebebi, ekonomik ortamın muhasebe uygulamaları ve denetim süreçleri üzerindeki doğrudan etkisini bir hayli yüksek olmasıdır.

Literatürde kilit denetim konularına ilişkin çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, bu çalışmada özellikle sürdürülebilirlik odaklı şirketlerin kilit denetim konularının dağılımında farklılık olup olmadığı ve makroekonomik gelişmelerin bu dağılımı nasıl etkilediği sorularına odaklanılmıştır. Bu doğrultuda temel araştırma sorusu, "Kilit denetim konularının sektörel dinamikler ve ekonomik değişkenlerle nasıl şekillendiği" olarak belirlenmiş, hipotez olarak ise "Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan imalat şirketlerinin kilit denetim konularının dağılımı, BİST imalat şirketlerinden farklılaşmaktadır" varsayılmıştır. Kavut & Güngör (2018) çalışmasında BİST 100 endeksinde yer alan 37 imalat şirketinin bağımsız denetim raporlarında yer alan kilit denetim konularının ticari alacaklar %12, hasılatın muhasebeleştirilmesi %11, stoklar veya stok değer düşüklüğü %11 olduğunu ve bu konuların TFRS 15, TMS 2, TMS 36 standartlarıyla ilgili olduğunu tespit etmişlerdir. Yine Ertan & Kızık (2019) BİST imalat şirketlerinin 2017 yılına ait bağımsız denetim raporlarını incelemişlerdir. Bu çalışmanın sonucunda 360 adet kilit denetim konusunun 72'sinin hasılatın muhasebeleştirilmesiyle ilgili olduğu, 59 konunun ticari alacaklar ve alacaklarda değer düşüklüğü olduğu, 42 tanesinin maddi duran varlıklarda yeniden değerlendirildiği ve 41 tanesinin ise stoklar ve stok değer düşüklüğüne ilişkin olduğu tespit edilmiştir. Çalışma ulusal yazın ile karşılaştırıldığında TFRS 9 ve TMS 29 standartlarına ilişkin

Ufuk DOĞAN, Öcal BAŞER

konularında bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konusu olarak açıklandığı anlaşılmaktadır. TFRS 9 standardının 2018 yılında güncellenmesiyle birliklikte satış gerçekleştiren işletmeler açısından da önem kazandığı ve ayrıca ülkedeki makroekonomik olayların şirketler üzerindeki etkisiyle birlikte TMS 29 standardı ele alınan sektör açısından önemli hale gelmiş ve bunun bir sonucu olarak kilit denetim konusu olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmada ayrıca yıllar itibarıyla kilit denetim konuları sayısında dalgalanmalar yaşandığı görülmüştür. 2020–2023 arası dönemde kilit denetim konularının sayısı artış göstermekteyken, 2024 yılında belirgin bir azalış dikkat çekmektedir. Bu azalışın sonucu birkaç farklı şekilde yorumlanabilir: Öncelikle, TMS 29 standardı gibi nadiren yürürlüğe giren uygulamaların hem şirketler hem denetçiler açısından kullanımına gerek duyulması, bu sektördeki denetim risklerinin yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. Ayrıca 2024 yılında ekonomik yavaşlamanın etkisiyle şirket birleşmelerinin, yeniden yapılandırma veya döviz işlemlerin azalması ve dolayısıyla kilit denetim konularının sayısının azalması söz konusu olabilir. Son olarak, işletmelerin raporlama kalitesinin artması ve denetim kanıtlarının daha güvenilir hale gelmesi, denetçilerin kilit denetim konularının belirleme kararlarını daha az kapsamlı hale getirmesine sebep olarak sunulabilir.

TFRS 9 – Finansal Araçlar, TMS 36 – Varlıklarda Değer Düşüklüğü ve TMS 16 – Maddi Duran Varlıklar gibi standartlarının analiz konu edinilen beş yıllık dönemde sıkça kilit denetim konusu olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konuların ortak özelliğinin, işletmelerin finansal riskleri, varlık değerlemesi ve ekonomik olaylara verdikleri tepkileri ile doğrudan ilişkili olmasıdır. Denetçiler açısından ise bu konuların, öznel yargıların ve varsayımların yoğun olarak kullanıldığı standartlar olması nedeniyle daha fazla önem verilen konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle TMS 36 standardı kapsamında varlıkların değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığına ilişkin testlerin yapılması, yönetimin geleceğe yönelik nakit akış tahminleri ve iskonto oranları gibi öznellik içeren faktörlere dayanır. Bu sebeplerle, anılan muhasebe standartlarının sıklıkla kilit denetim konusu olarak raporlanması, denetim sürecindeki belirsizlik ve önem düzeyine işaret edilmesine yol açmaktadır. Son olarak, çalışmada büyük denetim şirketlerinin (özellikle PwC, DRT, KPMG, EY) sektörde baskın bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Bu şirketlerin denetlediği şirketlerde kilit denetim konularının raporlamasının daha sistematik ve kapsamlı yapıldığı; dolayısıyla şirketlerin yer aldığı sektör ile kilit denetim konuları arasında bir ilişki olabileceği varsayılmaktadır.

Genel olarak çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde, kilit denetim konularının sadece muhasebe işlemleri ve olaylarına değil aynı zamanda sektör dinamiklerine, ekonomik gelişmelere ve denetim uygulamalarındaki dönüşümlere duyarlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede kilit denetim konuları, yalnızca denetim raporlarının bir bölümü değil, aynı zamanda işletmenin karşı karşıya olduğu risk ve belirsizliklerin yanı sıra karar süreçlerinin önemli bir parçasıdır. Özellikle makroekonomik istikrarsızlıkların yaşandığı bu dönemlerde, kilit denetim konularının içeriklerinin ve sayılarının değişim göstermesi; bu uygulamanın ekonomik göstergelerle eşanlı geliştiğini kanıtlamaktadır.

Elde edilen bulgular, hem literatürdeki genel eğilimlerle örtüşen hem de Türkiye'nin özgün ekonomik yapısına bağlı olarak ayrışan sonuçlar ortaya koymuştur. Özellikle 2023 yılında TMS 29'un öne çıkması, ülkenin yüksek enflasyon koşullarıyla doğrudan ilişkili olup denetim sürecine makroekonomik baskıların nasıl yansıdığını açıkça göstermektedir. Öte yandan, TFRS 15'in her yıl ön sıralarda yer alması, sektörün yapısından kaynaklanan hasılat tanıma karmaşıklığının kalıcı bir risk alanı olduğunu doğrulamıştır. 2024 yılında gözlenen kilit denetim konuları sayısındaki düşüş ise, denetim sürecinde standartlaşma, ekonomik sadeleşme veya raporlama kalitesindeki iyileşmelerle açıklanabilecek çok boyutlu bir sonuç olarak değerlendirilmiştir.

Bağımsız denetim şirketlerinin dağılımı incelendiğinde, PwC şirketinin denetimlerde en fazla paya sahip olduğu tespit edilmiştir. 2020 yılında 9 şirketin denetimini üstlenen PwC, 2023 yılına kadar bu sayıyı 14'e çıkarmış olup sektörde en çok bağımsız denetim gerçekleştiren şirket payına sahiptir. Diğer büyük denetim şirketleri arasında DRT, Güney ve KPMG ön plana çıkarken, bu şirketlerde önemli sayıda şirketin bağımsız denetim süreçlerini yürütmüştür. Bağımsız denetim süreçlerinde bu şirketlerin etkinliği, denetimlerin güvenilirliği ve şeffaflığı açısından önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Çalışma bulguları özelinde değerlendirildiğinde politika önerileri bağlamında BİST Sürdürülebilirlik endeksi kapsamındaki şirketlere, kilit denetim konularında yıllık karşılaştırmalı analiz sunma yükümlülüğü, denetim süreçlerinde şeffaflık skorlaması gibi bağımsız ölçütler geliştirilerek kilit denetim konuları düzeyinde açıklamaların yeterlilikleri puanlanabilir. Denetçilerin kilit denetim konularının açıklamalarında teknik bilgiler yerine paydaşların bu konuları daha iyi anlamaları açısından detaylı metinler oluşturması ve finansal tablolara etkisini anlatan ek metinler sunulabilir.

Sonuç olarak, araştırma sorusuna yanıt verilmiş, çalışma hipotezi büyük ölçüde desteklenmiştir. Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan şirketlerin kilit denetim konularının sektörel ve ekonomik faktörlerle şekillendiği görülmüştür. Bu durum kilit denetim konularının analizlerinin yalnızca sayısal değil, bağlamsal olarak da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu yönüyle çalışma, hem uygulayıcılar hem de akademik çevreler için yeni bir perspektif sunmaktadır. şirketlerin faaliyet gösterdiği sektörlere ve koşullara göre kilit denetim konularının çeşitlilik gösterdiği

anlaşılmaktadır. Özellikle de finansal araçlar, müşteri sözleşmelerinden hasılat ve varlıklarda değer düşüklüğü gibi konuların imalat sektöründe yer alan şirketler açısından bağımsız denetim süreçlerinde önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Gelecek çalışmalarda sürdürülebilirlik odaklı şirketlerin kamuoyuna karşı daha yüksek hesap verebilirlik sorumluluğu taşıması sebebiyle bu firmaların denetim raporlarının daha şeffaf, ayrıntılı ve risk odaklı kilit denetim konularına yer verme eğiliminde olup olmadıklarının araştırılması önemli hale gelmesi muhtemeldir. Özellikle son yıllarda artan sürdürülebilirlik faaliyetleri ve çevresel-sosyal yönetim (ESG) kriterlerinin denetim süreçlerine olası etkileri ve yansımaları, bu konunun yeni ampirik bulguların sunulmasını önemli hâle getirebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, D., Senal, S., & Usul, H. (2011). Bağımsız denetim kalitesi: denetim firmaları üzerine bir araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 11(22), 273-306.
- Adana, B., & Özbirecikli, M. (2020). Bağımsız denetim sürecinin Covid-19 salgınının etkileri açısından değerlendirilmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 2080-2093.
- Akdoğan, N., & Bülbül, S. (2019). Bağımsız denetçi raporlarında kilit denetim konularının bildirilmesinde BİST 100 şirketlerindeki ilk uygulama sonuçlarının değerlendirmesine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 18(56), 1-24.
- Aktaş, R., & Acar, M. (2020). Bağımsız denetimde önemlilik perspektifinden kilit denetim konuları: BİST 100 uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 38(2), 185-214.
- Arzova, S. B. & Şahin, B. Ş. (2020). ISA 701 (BDS 701) Kilit denetim konuları: BİST 30, BİST 50 ve BİST 100 endekslerinde yer alan finans kurumlarına yönelik analiz. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 20(60), 75-94.
- Bédard, J., Gonthier-Besacier, N., & Schatt, A. (2014). Costs and benefits of reporting key audit matters in the audit report: the French experience. *In the International Symposium on Audit Research*, 24, 1-24.
- Can, M., & Koçyiğit, S. Ç. (2020). BDS 701 - Kilit denetim konularının bağımsız denetçi raporunda bildirilmesi standardı uygulaması üzerine bir araştırma. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 13(3), 739-771.
- Cordoş, G., & Fülöp, M. (2015). Understanding audit reporting changes: introduction of key audit matters. *Accounting and Management Information Systems*, 14(1), 128-152
- Çağırın, F., & Varıcı, İ. (2019). BDS 701 - çerçevesinde kilit denetim konuları: Borsa İstanbul imalat sanayi sektöründeki işletmelerin denetim raporu üzerine bir analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 22, 193-208.
- Çakallı, K. (2021). Bağımsız denetim raporlarında yeni uygulama: kilit denetim konularının raporlanması ve BİST 100 analizi. *Denetim*, 23, 60-77.
- Çardak, D., & Tanç, Ş. G. (2025). Bağımsız denetim kalitesinin kilit denetim konularına etkisi: BİST 100 endeksinde bir analiz. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (106), 1-26.
- Çömlekçi, F. (2001). *Muhasebe Denetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Doğan, A. (2018). Bağımsız denetimde yeni bir yaklaşım: kilit denetim konuları. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 65-89.
- Ertan, Y., & Kızılcık, E. (2019). Kilit denetim konuları: BİST imalat sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin 2017 yılı denetim raporlarının incelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ağustos 2019 Özel Sayı, 263-278.

- Etçi, F. & Esmeray, A. (2023). Bağımsız denetçi raporlarında yer alan kilit denetim konularının sektörel büyüklüklere göre incelenmesi: BİST ana metal sanayi örneği. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 4(1), 20-37.
- Genç, F., & Karaca, N. (2023). Gıda sektörü işletmelerinin 2017-2021 yılları arası kilit denetim konularının incelenmesi: BİST'te bir araştırma. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 6(1), 69-83.
- Gold, A., & Heilman, M. (2019). The consequences of disclosing key audit matters (KAMS): a review of the academic literature. *Maandblad Voor Accountancy En Bedrijfsconomie*, 93(1-2), 5-14.
- Güçlü, F. A. T. İ. H. (2022). Bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konularının bildirilmesi: Katılım 50 endeksi örneği. *Vergi Sorunları Dergisi*, 401, 110-121.
- Karacan, S., & Uygun, R. (2018). BDS 701 - Kilit denetim konularının bağımsız denetçi raporunda bildirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 57, 632-649.
- Kavut, F., & Güngör, N. (2018). Bağımsız denetimde kilit denetim konuları: BİST 100 şirketlerinin 2017 yılı analizi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, 16(59), 59-70.
- Korga, S. (2023). *Sürdürülebilirlik ve Finansal Performansın Karşılaştırılması: BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki İşletmeler Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Korkmaz, L. (2023). *Bağımsız Denetçi Raporlarında Kilit Denetim Konularının Bildirilmesi Standardı: BİST 100'de İşlem Gören İşletmeler/Sektörler Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yozgat.
- Özbay, D. (2022). Covid-19 pandemi döneminde artan belirsizlik ortamı ve kilit denetim konuları açıklamaları üzerindeki etkisi: BİST 100 şirketleri incelemesi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, (66), 49-63.
- Sağlam, N., & Yolcu, M. (2014). *Türkiye Denetim Standartlarına Göre Finansal Tabloların Bağımsız Denetimi ve Raporlanması*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Sneller, L., Bode, R., & Klerkx, A. (2016). Do it matters matter? it related key audit matters in Dutch annual reports. *International Journal of Disclosure and Governance*, 14(2), 139-151.
- Tez, B., & Gençoğlu, Ü. G. (2022). Kilit denetim konuları ve Coso ilkeleri: sektörel karşılaştırma. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 15(1), 85-116.
- Taştan, R.O. (2023). *Pandemi Öncesi ve Sonrası Bağımsız Denetçi Raporlarında Denetçi Görüşleri ve Kilit Denetim Konularının Analizi: 2019-2021 BİST 100 Şirket Raporlarının İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kayseri.
- Türedi, H., & Celayir, D. (2021). Hilenin tespiti ve önlenmesinde iç kontrol yapısının etkinliği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1-20.
- Uzay, Ş., & Köylü Ç. (2018). Kilit denetim konuları: Borsa İstanbul üzerine bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 52, 47-70.
- Velte, P. & Issa, J. (2019). The Impact of key audit matter (KAM) disclosure in audit reports on stakeholders' reactions: a literature review. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 323-341.
- Yanık, S., & Karataş, M. (2017). Denetim raporlarının geleceği: yeni düzenlemeler ve ülke uygulamaları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 73, 1-25.

İnternet Kaynakları

<https://www.kgk.gov.tr/portalv2uploads/files/duyurular/v2/bds/bds%20701.pdf> (Erişim tarihi: 10.02.2025)

<https://pdfs.semanticscholar.org/ad0b/f9031756114f15c72cd6e98ba8fe5ca9d90e.pdf> (Erişim tarihi: 03.03.2025)

http://www.ifac.org/system/files/publications/files/Auditor_Reporting_Invitation_to_Comment-final_0.pdf
(Erişim tarihi: 23.03.2025)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014R0537> (Erişim tarihi: 23.04..2025)